

ادامه برگ هایی از داستان موسیقی ایرانی.....

حسن رضا رفیعی

دستگاه ماهور با سی و چهار گوشه یا راه شامل: درآمد، دلکش خاوران، طرب انگیز، نی ریز، زنگوله یا نهاوند، نغمه، شهر آشوب و... می باشد.

بنا به نوشته روح اله خالقی، ماهور آوازی است که اغلب قسمت زیر و اوج ماهور با چهچه زدن زیاد و هنر نمایی آواز خوان همراه است و گام بزرگ در ماهور بر خلاف گام کوچک نشاط آور و مهیج است.

موسیقی دستگاه ماهور نسبت به سایر دستگاه ها شاد تر است.

بنا به نوشته علی نقی وزیری، دستگاه ماهور بر اساس گام بزرگ یا ماژور، که اساس موسیقی بین المللی است، نواخته می شود. به عبارتی می توان کل موسیقی جهان را در دستگاه ماهور ایرانی اجرا نمود.

دستگاه راست پنجگاه با سی و سه گوشه شامل: زنگوله صغیر، زنگوله کبیر، عشاق، لیلی و مجنون، نوروز صبا و ... می باشد.

وزیری دستگاه راست پنجگاه را به شهر صد دروازه ای تشبیه کرده است که از هر کدام از دروازه های آن می توان به شهر اصلی که همان دستگاه ماهور یا دستگاه مادر در موسیقی ایرانی و بین المللی است وارد شد.

دستگاه چهارگاه با بیست و پنج گوشه شامل: درآمد، پیش زنگوله، کرشمه، رجز، لزگی و ... می باشد.

وزیری معتقد است که دستگاه چهار گاه، دستگاهی است که از آن بوی رزم آزمایی و جنگ جویی به شام می رسد. نا گفته نماند که بنا به نوشته جنیدی، در چهارگاه می توان آهنگ های شادی بخش را نیز نواخت. برای مثال آهنگ شعر " بادابادا مبارک بادا " که در عروسی ها خوانده می شود در چهار گاه است.

دستگاه شور با شصت و یک گوشه شامل: چهار مضراب، ابوعطا، دو بیتتی، قجر، حزین، شهناز، افشار، بیات کرد، دشتستانی، بیات ترک، بیات زند، مهربانی و ... می باشد.

وزیری در مورد ویژگی های دستگاه شور معتقد است که آواز شور، آوازی است که با ذوق شرقی ها و خصوصا ایرانی ها موافق و مورد پسند عمومی مردم است.

آهنگ های غم انگیز مانند دوبیتتی ها و نوحه ها و مرثیه ها بیشتر در شور خوانده می شوند. موسیقی دستگاه شور نسبت به موسیقی سایر دستگاه ها غمگین تر است.

دستگاه سه گاه با بیست و پنج گوشه شامل: آواز، زنگ شتر، آواز مویه، حصار، حزان، دوبیتتی، دلگشا، دهاوی، نهاوند، قطار، وزیری و ... می باشد.

سپنتا معتقد است که دستگاه سه گاه برای بیان احساس غم و اندوه مناسب است و در تمام سرزمین های اسلامی از جمله در قفقاز معمول است. بنا به نوشته ایشان گوشه های قطار و مداین را وزیری به این دستگاه اضافه کرده است.

دستگاه همایون با سی و سه گوشه شامل: چکاوک، بیداد، نوروز عرب، نوروز صبا، دل نواز، شهر آشوب، پروانه، بیات اصفهان، سوز و گداز، چهار مضراب و ... می باشد.

دستگاه همایون بیانگر حالت شکوه و آرامش و مسائل نصیحت آمیز است.

بنا به نوشته جنیدی، همایون دستگاهی است که گویی داستان از گذشته می گوید و هر چه در گوشه های آن گردش کنی باز به گذشته ای برمی گردی که از دست داده ای و بسیار از این بابت غم زده ای. به همین مناسبت آواز مرشدان زورخانه ها روی شعرهای پهلوانی در دستگاه همایون است.

دستگاه نوا با شانزده گوشه: شامل نیشابورک، خجسته، مجلسی، نی ریز، نستوری، ملک حسینی و ... می باشد.

وزیری معتقد است که دستگاه نوا گام مستقلی ندارد و گام دستگاه شور است. تفاوت دستگاه نوا با دستگاه شور در آن است که صدای زیر در این دستگاه نمایان تر از دستگاه شور است. سپنتا دستگاه نوا را آوازی همراه طمانینه و آرامش و نصیحت آمیز معرفی

می کند. دستگاه نوا حالتی عارفانه دارد، به همین روی درویشان در جمع پریشان خویش، بیشتر مثنوی نوا را می خوانند.

دو تار